

K časopisu Mladé Slovensko

Karol Csiba

Ústav slovenskej literatúry SAV

To the Magazine Mladé Slovensko

Litikon, 2020, Vol. 5, No. 1, pp. 5-17

The material study focuses on the selective reconstruction of articles published in the magazine Mladé Slovensko (Young Slovakia). For a better outline of the circumstances of its publication, it also uses selected articles published in the magazines DAV and Prúdy. A look at the existence and activities of Mladé Slovensko journal in the case of this article touches on several contemporary journalistic articles that determine social, ideological, cultural and literary interpretations. Each of these areas is characterized by a different language, which is reflected in the diverse portrayal of Slovak post-revolutionary society. The individual articles are based primarily on the opposites of the old and new, conservative/traditional and modern, international and national. In this context, the study points to some aspects of the literary-journalistic depiction of Slovak society in the 1920s and 1930s.

Keywords: Mladé Slovensko, generation, society, culture, interwar journalism, modernity, tradition

Cieľom tejto štúdie je podať poznámky k čítaniu časopisu Mladé Slovensko. Recepciu vybraných textov charakterizuje istá aktualizovaná pripomienka dobovej existencie tohto periodika. Pre lepší náčrt okolností jeho vydávania sú v práci využité aj vybrané príspevky z časopisov DAV a Prúdy. Články z obdobia rokov 1919 až 1933, ktoré sledujeme, sú usporiadané chronologicky a zachytávajú najmä dva tematické okruhy. Prvá skupina článkov dešifruje prepojenosť kultúrno-literárnych, politických, hospodárskych a národných línií pri vytváraní poprevratovej spoločnosti. Druhú skupinu článkov tvoria reflexie konkrétnych literárnych diel slovenských tvorcov. Autori recenzií a štúdií si všimajú predovšetkým ochotu písať spoločensky angažovanejšie diela, ktoré by zobrazovali sociálne vzťahy na Slovensku a ponúkali umelecky relevantné spoločenské analýzy. Oba typy článkov sa dajú chápať aj ako súčasť diskusie o obraze slovenskej medzivojnovnej spoločnosti. Čítanie vybraného časopisu začínam trochu paradoxne poznámkou k poslednému roku jeho vydávania.

Článok *Desať ročníkov „Mladého Slovenska“* z roku 1933, ktorého autorom je redaktor časopisu Emil F. Nový, podáva zhrnutie krátkeho príbehu periodika ako samostatnej publikačnej platformy. Mladé Slovensko je charakterizované ako literárno-spoločenský mesačník slovenskej vysokoškolskej a stredoškolskej mládeže, začína vychádzať krátko po prevrate v roku 1919, najprv v Budapešti, potom v Prahe, v roku 1924 sa redakcia presídľuje do Bratislavy.

O časopise autor píše: „Hybnou silou národne prebudených vrstiev oslobodeného Slovenska hneď po prevrate je slovenská mládež študujúca, ktorá spontánne prispieva hrivnou k budovaniu novej oslobodenej slovenskej kultúry. Spojivom tejto mládeže je časopis „Mladé Slovensko“, ktorého začiatky korenia v samých začiatkoch oslobodeného národného a kultúrneho života na Slovensku po prevrate“ (Nový, 1933, s. 157). Príčiny vzniku Mladého Slovenska vysvetľuje E. F. Nový posilnením významu mladej generácie pri formovaní národného života. Na jednej strane vidí skupinu študentov, ktorá sa venuje literárno-umeleckej tvorbe, na druhej nachádza skupinu zameranú na riešenie ideových otázok. Vo vývoji časopisu identifikuje viaceré špecifiká. Od piateho ročníka (1923) sa podľa jeho slov Mladé Slovensko pod vedením Jána Roba Poničana stáva predovšetkým literárno-umeleckým časopisom, no zároveň začína nadobúdať proletársky charakter a komunistickú orientáciu. Po ovládnutí periodika Voľným združením študentov socialistov zo Slovenska sa tak začína meniť na jednostrannú literárnu i politickú tribúnu ľavice. Zväz slovenského študentstva, ktorého bol časopis orgánom, zastavuje jeho vydávanie. V roku 1928 dochádza k obnoveniu Mladého Slovenska, ktoré sa stáva znovu literárnym časopisom, v priebehu ďalšieho roka sa mení na kultúrnu revue. Napriek opätovnému zániku v roku 1929, keď sa nepriamym pokračovaním stávajú tri ročníky časopisu Luk, hovorí E. F. Nový o ambícii periodika „byť tribúnou mladej verejne činnej a vedeckej tvorivej mladej slovenskej generácie“ (s. 158). Výrazom tohto snaženia má byť podľa autora už obnovený desiaty ročník generačného časopisu Mladé Slovensko. V poslednej fáze vychádzania už v ňom literatúra nezohráva dôležitú úlohu.

Už v prvom čísle Mladé Slovensko z roku 1920 publikuje budúci spisovateľ, režisér, dramaturg, člen spolku Svojeť a spoluzakladateľ Voľného združenia socialistov zo Slovenska a DAVu Alex Križka článok *Otcovia a deti*. Dotýka sa v ňom témy konfliktov medzi starými a mladými. Tieto strety považuje za celkom prirodzené. Konštatuje, že vládnuca generácia a generácia túžiaca po vláde musia na seba naraziť. Podľa jeho slov neexistovala historická doba, keď sa staršia generácia vzdala dobrovoľne vedúcich spoločenských pozícií. Domnieva sa však, že ideový profil „otcov“ začína zaostávať za požiadavkami aktuálnej doby a stáva sa anachronickým. Mladá generácia sa, naopak, usiluje o realizáciu nových myšlienok. A. Križka konštatuje, že v súboji generácií sa stretávajú dva „extrémy“. Práve z tejto konfrontácie dvoch antagonizmov odvádza intenzitu súboja, ktorej zdroje tkvejú vo vzájomnej nenávisti dvoch táborov. Hodnotí to stručne: „Starí sú konzervatívni, mladí radikálni. Výsledkom boja nie je ani radikálny prevrat, aký chceli mladí, ani status quo, ktorý hájili starí, ale vyššia etapa vývojová, odpovedajúca dobe a jej podmienkam“ (Križka, 1920, s. 2). Konfliktom generácií sa podľa jeho vyjadrenia nedá zabrániť, rovnako nie je možné ľubovoľne modifikovať spoločenský vývoj, a preto sa nedá pretvoriť ľudská povaha v jej základných konštruktívnych rysoch. Nevyhnutné je ale pochopiť vývinové zákonitosti života a postupne sa s nimi zmieriť. Identitu pokrokového radikála a revolucionára formuje podľa autora istý kontakt takéhoto človeka s nenávisťou a represívnym stíhaním zo strany tých starých, ktorí ho považujú za násilníckeho a spoločensky nebezpečného jedinca. Rovnaké je to v prípade, ak sa niekto hlási ku konzervativizmu. A. Križka vníma takýto pohľad na svet ako znak istej rezistencie voči razantnejšie presadzovanej spoločenskej pokrokovosti. Autor je v tejto súvislosti presvedčený, že v súboji generácií celkom určite uspeje tá mladá. Jej ideový základ však bude sformulovaný odlišne ako v momente jej vstupu do generačného súboja.

Od siedmeho čísla z roku 1922 začína redakcia Mladého Slovenska uverejňovať úvahy o novom umení. V prvom z článkov Ľudovít Suchánek hovorí otvorene o potrebe odmietnutia jeho predchádzajúcich podôb a zdôrazňuje nevyhnutnosť prípravy podmienok pre nové umenie, čo vyžaduje premenu spoločenských podmienok. Konkrétne o tom píše: „Nutnosť revolúcie je vidno i v úpadku myšlienkového a citového života predvojnového človeka, ktorý žil značne povrchné. [...] Umenie musí byť vrátené životu, byť v súlade s dobou a určené výchovným prostriedkom ľudových mäs túžiacich po nových formách životných, ktoré postavia človeka na výšku dôstojnosti do hĺbky citového sveta. Dnes len takéto umenie môže zadostučiniť svojmu poslaniu“ (Suchánek, 1922, s. 187). Kľúčom k napĺňaniu tohto cieľa by sa malo stať tzv. zosocializované umenie, prenikajúce k širšiemu kolektívu. Predovšetkým od predstaviteľov mladej inteligencie autor očakáva účasť v súboji medzi novým a starým svetom. Je presvedčený o tom, že zmenené spoločenské podmienky si vyžadujú aj modernejšiu podobu umenia. Predpokladá, že moderné umenie by síce malo vychádzať z rámca doby, no nemalo by sa mu prispôsobovať. V predvojnovom období nenachádza kauzálny vzťah medzi obrazom vonkajšieho života a kultúrou. Úlohu moderného umenia vidí najmä v anticipácii budúcnosti.

Obrazu poprevratovej spoločnosti sa v ôsmom čísle Mladého Slovenska z roku 1922 venuje aj Ľudovít Ruhmann v článku nazvanom *Chorý národ* (pod značkou -nn.). Hneď v úvode píše: „Celý náš život trpí bezzásadovosťou. Nemáme jasných línií v kultúrnom, v politickom a v hospodárskom živote, jednak že nemáme ľudí, ktorí by tvorili pre viacmilionovú národnú spoločnosť, nie je ani prostredie, ktoré by dalo vyniknúť takému človeku a tým aj myšlienke, ktorá by sa mohla ujať, vzrásť, zakvitnúť, rozšíriť a zakoreniť, nie je kolektívne vedomie, ktoré určuje ľudské tvorenie k účelnosti od jednoduchého pojmu k jeho najzložitejším kombináciám – náš život je nesúvislou stavbou labilných formuliek“ (-nn., 1922, s. 193). Autor ďalej konštatuje, že poprevratové obdobie je vyplnené akýmsi súvislým smútkom. Tvrdí, že sa pod to podpisuje „tisícročné utrpenie“, od ktorého sa Slováci nedokážu odpútať. Minulosť podľa autora determinuje aj život mladej generácie. Namiesto hľadania nových životných ciest sa jej predstavitelia uspokojujú s tými starými, čím sa stavajú proti pokroku a budúcnosti. Aktuálny stav spoločnosti prirovnáva k procesu „zahŕňovania“. Riešenie vidí v radikálnej premene doterajšieho života na Slovensku, ktorý charakterizuje takto: „Treba učiť cisársky rez – v spôsoboch nášho doterajšieho života, treba vyrezať chorý úd, ktorý zabezpečuje ostatné tiež už nakazené. Tým chorým údom – je tá stará, nezdravá generácia, nové údy sú vekové stupne mladej generácie“ (s. 194). Študenti by sa mali preto dištancovať od minulosti a zamerať sa na formovanie budúcnosti. Obroda národa a rozvoj mladej generácie sa podľa jeho slov zaistí iba bez asistencie „reklamných hesiel“ (s. 194) o národne pracujúcej mládeži.

V druhom čísle časopisu Prúdy z roku 1923 reflektuje Štefan Janšák niekoľko ročníkov Mladého Slovenska.¹ Článok je zároveň pohľadom na obraz študentského života na Slovensku. Poprevratovú činnosť mladej generácie považuje autor za nedostatočnú. Toto konštatovanie vychádza do značnej miery z predchádzajúceho kritického hodnotenia Bohdana Pavlí

¹ Tibor Pichler charakterizuje časopis Prúdy takto: „Prúdy začali vychádzať v roku 1909 s cieľom „rozvíriť, rozprúdiť stojaté vody slovenského národného života“ a vychádzali pravidelne, odhladiac od prestávky počas 1. svetovej vojny, až do roku 1938. Ich profil bol slobodomyselný a antikonzervatívny“ (Pichler, 2005, s. 762).

(publikovaného pod značkou Paľo).² Š. Janšák upozorňuje na sebakritickosť mládeže, čo je podľa jeho slov viditeľné od prvého čísla Mladého Slovenska. V tejto súvislosti poukazuje na absenciu jednotiacej organizačnej bázy verejného života mladej generácie a tiež na jej neschopnosť formulovať presnejší program aktivít a riešenia problémov slovenského študentstva. Za jeden z nedostatkov považuje premenu časopisu Mladé Slovensko na výlučne literárno-umelecké periodikum, ktorému však chýba relevantné reflektovanie vedeckých, filozofických, politických a náboženských otázok, čo vníma ako problém odkrývajúci istú ideovú a myšlienkovú „sterilnosť“ mládeže. V tejto súvislosti píše: „Čtím si neobyčajne túto snahu a túžbu po novom, najmä u mládeže. Ale nescím to byť póza. Akým spôsobom však chce mládež ukázať, starým, že jej myšlienky, smery, spôsoby práce sú lepšie, originálnejšie, keďže si nevšíma toho, že sa vôbec nezaobera tým, čím starí“ (Janšák, 1923, s. 68). Namiesto relevantnejšieho zapájania sa do riešenia poprevratových spoločenských procesov sa podľa autora článku venuje mládež rozvíjaniu abstraktnej komunistickej ideológie.³ Za dôležité ale považuje praktickejšie úsilie mladej generácie reagovať na praktické potreby národa a podieľať sa na jeho sociálnom rozvoji.

Na dobový záujem prúdistickej publicistiky o Mladé Slovensko upozorňuje vo svojej štúdii *Prúdy ideovej moderny* aj Vladimír Bakoš. Všíma si najmä reflexie viacerých dobových problémov, ku ktorým priradzuje aj „neujasnenosť snáh a ideového smerovania mladej generácie“ (Bakoš, 2009, s. 922). V treťom čísle Prúdov z roku 1924 potvrdzuje tento záujem opätovne Š. Janšák v texte *O literárnej činnosti študentstva*. V intenciách názvu poukazuje na skutočnosť, že v tvorbe mladej generácie dominuje básnická a beletristická tvorba. Absentujú, naopak, práce historické, literárnohistorické, prírodovedné, etnologické, národohospodárske, sociálno-politické atď., čo autor spája s nezáujmom o analýzy každodennosti. Dokumentuje to najmä na príklade študentských časopisov, ktoré sa zameriavajú na pôvodnú tvorbu alebo literárnu kritiku.⁴ Touto formou sa podľa autora usilujú predstavitelia rôznych ideologických smerov o vyjadrenie vlastných politických názorov, ale tiež názorov na spoločnosť, národ a tiež jednotlivca, čo považuje za špecifickú slovenskú kuriozitu. Uvažovanie o literárno-beletristickej činnosti slovenskej mládeže dáva Š. Janšák do súvislosti s vyhraňovaním sa jej predstaviteľov voči podozreniu s tradicionalizmom a voči tomu, že ich tvorba nadväzovala kontinuitne na diela starších tvorcov, ktorých nevnímajú ako svoje vzory. Minulosť a tradíciu, naopak, definujú ako príčinu chybných determinácií ovplyvňujúcich hodnotenie aktuálnych spoločensko-kultúrnych otázok. Autor však poukazuje aj na jeden z dobových paradoxov. Hovorí o akejsi predstave dobrého slovenského národovca, pretrvávajúcej od doby pôsobenia Ľudovíta Štúra, ktorej zodpovedal jednotlivec píšuci beletriu. V intenciách tohto spôsobu uvažovania preto

² Autor v texte konštatuje: „Priznajme si pravdu, že mládež terajšia nepriniesla si do verejného ruchu mnoho aktívnych položiek. Väčšina slovenskej mládeže vyšla z maďarských škôl, je presýtená spomienkami na maďarské ovzdušie, jej základné kultúrne pomysly korenia sa v maďarskej školskej tradícii. [...] Mládež všade má právo na bujnú nespokojnosť a revolučnú túžbu po zmene. Keby neskúsená mládež nemala mať odvahu na radikálne prevraty, kto že by sa mal odvážiť? Ale v našej mládeži je na podiv málo radikalizmu“ (Paľo, 1922, s. 150).

³ „Mládež však nebolí hlava z každodenného plahočenia, starých, alebo celého národa. Pre ňu v jej sociálnej precitlivenosti neexistuje žiadna iná sociálna otázka, len vlastná. Prehnatým kultom vlastného ja, nekonečnými starosťami o vlastnú drahocennú osobu vychovávajú sa hrdinovia, neschopní napísať desaťriadkovú správu do novín bez vopred vyplateného honorára“ (Janšák, 1923, s. 69).

⁴ „Vezmite študentské časopisy ktoréhokoľvek smeru, jadro tvorí vždy beletria, báseň alebo literárna kritika. Zvyšok je malá drobnôstka, organizačné správy a viac nič“ (Janšák, 1924, s. 142).

poznávaná, že mladá generácia sa takmer identicky vracia k tomuto obdobiu a tvorivým aktivitám. Exponovanie „spisovateľstva“ ako formy protestu mladých voči tradícii preto vidí Š. Janšák ako jednoznačný vývojový anachronizmus.

Predchádzajúca skupina článkov odкрýva niektoré špecifiká slovenskej poprevratovej spoločnosti. Autori sa v nich snažia prepojiť kultúrno-literárne, politické alebo nacionálne východiská. V príspevku A. Križku rezonuje téma súboja medzi staršou a mladou generáciou. Ich konfrontáciu vníma ako súčasť stretu medzi „tradíciou“ a „modernosťou“. Ostré hrany medzigeneračného konfliktu, naopak, zmierňuje. Domáce zaostávanie za umelecky progresívnymi európskymi iniciatívami pripisuje na vrub oneskoreným a menej výrazným myšlienkovým zápasom medzi generáciami. Jednu z príčin spomaleného kultúrneho vývoja na Slovensku vidí práve v slabšej ideovej profilácii „mladých“. O potrebe radikálnej premeny slovenskej spoločnosti uvažuje aj L. Ruhmann. Riešenie vidí v prekonávaní negatívnych rezíduí minulosti. Zaraďuje k nim aj tézu o historicky dedenom utrpení Slovákov. Obrodu národa chápe ako kľúčovú úlohu mladej generácie. Jej angažovanie sa v procese modernizácie spoločnosti súvisí podľa L. Suchánka s hľadaním modernej podoby umenia, ktoré by zodpovedalo novým spoločenským podmienkam a výzvam. Pohľad na reakcie časopisu Prúdy však ponúka často odlišné hodnotenie spoločensko-kultúrnej aktivity značnej časti mladej generácie a zároveň redakcie Mladého Slovenska, čo pohľad literárnej histórie produktívnym spôsobom ovplyvňuje, resp. diverzifikuje našu predstavu o medzivojnovom dialógu o spoločnosti, kultúre, tradícii a modernosti.

Na tieto texty nadväzuje v štúdiu druhá skupina článkov. Reflexie konkrétnych literárnych textov tematicky súvisia s problémom zobrazovania slovenskej poprevratovej spoločnosti, rozširujú a modifikujú viaceré závery vyššie spomenutých autorov a rovnako sa zapájajú do už spomenutej dobovej diskusie o vývoji Slovenska a jeho kultúry. Z pohľadu dnešného akceptovania jej vtedajších protichodných reflexií sa ukazuje ako inšpiratívna práca poľskej spisovateľky, literárnej kritičky a sociologičky kultúry Kingy Duninovej, ktorá sa dotýka vzťahu literatúry so spoločnosťou. Autorka vo svojom uvažovaní vychádza z tézy, že „literatura interpretuje svet a my interpretujeme literaturu, k interpretácii pristupujeme s celým souborom našich dosavadných znalostí a predsudov. Vyjednávame také o našich interpretáciách s jinými. Tak vznikajú naše znalosti o spoločnosti, ktoré vyplývajú z literatury. Stále však musíme mať na pamäti, že spoločnosť, již se zabývá literaturou, neexistuje – existuje jen taková společnost, kterou jsme sami vytvořili“ (Duninová, 2018, s. 83 – 84). Takéto úvahy o spoločnosti zobrazovanej v literatúre majú preto subjektívny charakter. Literatúra a spoločnosť podliehajú identickým spôsobom spracovania, ktoré mení každé nové čítanie.

V roku 1924 je v dvojčísle Mladého Slovenska (2 – 3) pod značkou „DAV“⁵ publikovaná recenzia zbierky poviedok Jozefa Cígera Hronského *U nás* (1923). Hneď v úvode nájdeme

⁵ Publikovanie pod kolektívnou značkou „DAV“ odzrkadľuje pomer ľavicových avantgardných tvorcov k otázke autorstva. Michal Habaj o tom píše: „Avantgardné stratégie prítomné v písaní a publikačných postupoch autorov DAVu možno pritom identifikovať už pri narábaní s konceptom autorstva. [...] Ten sa ohlasuje predovšetkým v značke DAV, ktorou sú viaceré texty signované a získavajú tak intenciu programového gesta, kde je kolektív alebo skupina dôležitejší ako konkrétny jednotlivec. Pritom môže ísť o texty napísané kolektívne, ale tiež o texty jedného autora (napr. Siráckeho alebo Okáliho). Inou formou popretia individualizmu je publikovanie textu bez uvedenia mena autora“ (Habaj, 2017, s. 272 – 273).

kritické hodnotenie, podľa ktorého je slovenská poprevratová prozaická tvorba, presnejšie jej štruktúra, doposiaľ veľmi chaotická. Tvoria ju rôznorodé myšlienkové a literárne prúdy, ktoré sú vzájomne konfrontované bez toho, aby ich niečo integrovalo. Toto hodnotenie, mimochodom, korešponduje s vyjadreniami autorov z prvej časti štúdie. V recenzii sa ďalej uvádza, že jednotlivé diela síce charakterizuje diletantizmus ich tvorcov, píšucich bez ideovej syntetickosti a formálnej vyspelosti, no dajú sa identifikovať tri hlavné prúdy prozaickej tvorby: „Prvý vyrastá z domácej, dedinskej pôdy, je pokračovaním línie Kalinčiak – Kukučín – Tajovský – Čajak – Timrava; druhý vychádza tiež z domácich pomerov, ale nie dedinských, ale malomestských – všima si a dokonca i zabieha do cudziny, prinášajúc si stade čiastočne látku i formu; tretí prúd má svoje korene v idealizme, v túžbe po novote, nevychádza z konkrétosti, ale z nejakého fantastického, zrovna fanatického ovzdušia, ľubovoľne psychologizujúc národ, rasy, masy“ (DAV, 1924, s. 18). Kniha J. C. Hronského je v recenzii zaradená do prvej skupiny, ktorej zjednocujúca charakteristika je pre samotného prozaika priliehajúca. Podľa recenzenta majú mať námety a látka predobraz v autorovom rodisku, spôsob písania by mal odkazovať na literárny štýl M. Kukučina. Recenzia upozorňuje aj na Hronského pravdepodobne nezámerne inšpirácie prózami J. G. Tajovského. Dokumentujú to motívy rodinných sporov či typické obrazy dedinského života, podmieňujúce podobné charaktery a povahy postáv. Ešte výraznejšia je podľa článku podobnosť s realistickým spôsobom zobrazovania vonkajšieho života. Štylisticky prepracovaný jazyk Hronského poviedok podľa autora kompenzuje oslabenú literárnu originalitu a kreativnosť.

V tom istom dvojčíse Mladého Slovenska sa venuje literárnym reflexiám slovenskej spoločnosti Ján Rob Poničan. Umelecov považuje za kľúčových predstaviteľov národa, ovplyvňujúcich život celého spoločenstva. V úvode článku *O slovenskej literatúre* vyjadruje presvedčenie, že kritická reflexia doterajšej slovenskej kultúry je úlohou pre mladú generáciu, ktorá sa stane zárukou objektívnej, vedeckej literárnej kritiky. Autor si však uvedomuje zložitost tohto procesu. Literárny kritik by mal podľa jeho mienky registrovať všetky európske literárne prúdy, okrem toho by mal mať široký kultúrny prehľad vo filozofii, vede, náboženstve a politike. Aj preto autor v článku deklaruje zámer stručne zhodnotiť dovtedajší stav domácej kultúry a načrtnúť perspektívy jej vývoja. Genézu kultúry hľadá v „sedliackej podstate Slovákov“ (Poničan, 1924, s. 86). Podľa názoru J. R. Poničana Slovákom chýba silnejšia stredná vrstva, ktorá bola štandardne súčasťou spoločnosti okolitých národov. V tejto súvislosti ďalej píše: „Príčiny sú všeobecne známe. To sa odráža i v našej literatúre a literatúra je fotografickou snímkou duševného života každého národa. Citujem niekoľko mien: Sládkovič, Kukučín, Hviezdoslav, Vajanský, Jesenský sú trošku z mesta. Potom: Rázus (zápasiaci so svojim mŕtvym prostredím), Urbanovič. Mestské prostredie začína novšie svoju absorbujúcu činnosť. [...] Mestskému životu nemôže rozumieť človek, ktorý je presiaknutý duševnými vlnami, dojmami, tepnami dediny. Naša literatúra bola dedinskou a je dedinskou, lebo literáti žili a viac menej žijú na dedine. Knižné vzdelanie nezastrie vplyv skutočnosti samej. U básnikov je to samé: Sládkovič, Rehor Uram-Podtatranský, Jesenský, Kompiš, Krčméry, Lukáč, Smrek, Borin. Smer od dediny k mestu“ (s. 86 – 87). Oneskorený vznik slovenskej strednej (mestskej) vrstvy sa viaže na aktuálny kultúrno-spoločenský vývoj, ktorý je podmienený prírodnými, hospodárskymi a kultúrnymi aspektmi. Pri charakterizovaní mestského prostredia hovorí J. R. Poničan o dvoch ideológiách bojujúcich o primát: meštiackej a proletárskej. Pri tej prvej je presvedčený o jej zániku, druhú považuje za perspektívnu. Argumentuje tvrdením, že dobové Slovensko je determinované fašizmi náboženskými a kultúrnymi predsudkami. O zmenu tejto situácie by sa mala postarať

podľa jeho slov mladá generácia. Jej predstavitelia by sa mali zaradiť do kontextu svetovej literatúry, z ktorej čerpajú podnety. Autor je presvedčený o tom, že ak sa chce moderná slovenská literatúra rozvíjať, musí vychádzať z proletárskej ideológie. Kresťanský a meštiacky pohľad na svet a jeho zobrazenie považuje za neaktuálne.

V prvom čísle Mladého Slovenska z roku 1928 v texte nazvanom *Román veľkého rozmachu* hodnotí Andrej Mráz mladú poprevratovú prózu. Začína konštatovaním, že jej predstaviteľom väčšinou chýbala odvaha písať spoločensky a kultúrne zásadnejšie diela. Zvlášť mladí autori sa mali uspokojovať s kratšími námetmi, hoci sa od nich očakávalo písanie nových slovenských románov. Podľa jeho vyjadrenia viacerí mladí autori začínajú pracovať na koncepciách svojich románových diel. Ako najvýraznejší výsledok týchto snáh vníma román Mila Urbana *Živý bič* (1927). V tejto súvislosti si A. Mráz všíma aktuálnejšie obrazy slovenskej dediny. Má dojem, že ani po prvej svetovej vojne sa domáca literatúra od jej zobrazovania neodchýlila. Ako vhodný príklad zotrývania v dedinskej téme uvádza tvorbu J. C. Hronského či staršieho L. N. Jégho, tematizujúceho humor a komiku dedinského života. Podľa autora ide o „nadväzovanie na klasický základ rozprávok vypestovaný Kukučinom. Problémovosť a životný boj dedičanov je tu zotretý inou stránkou života: komickými príhodami vyplývajúcimi z úzkostlivého ľpenia na návykoch a zo slabosti srdca. Rozpor medzi slabými jednotlivcami a životnou nutnosťou. A táto životná nutnosť sa dobrácky smeje nad márnym pechorením týchto osôb“ (Mráz, 1928, s. 18). Takúto podobu dedinského realizmu však vníma ako nedostatočnú a vyslovuje potrebu kvalitatívneho posunu. Jednotlivým dielam vyčíta skresľovanie vonkajšej skutočnosti. Umelecká realita absorbovaná zo slovenského vidieka stala sa povrchnou a zjednodušenou. Aktuálnejšie zobrazenie slovenského vidieka však vidí A. Mráz už v kratšom románe M. Urbana *Za vyšným mlynom* (1926), v ktorom si všíma záhadný a rozporuplný vnútorný život oravského sedliaka. Netvorí ho priamočiara a jednoducho zobrazené city a postoje, ale skôr životné rozpory plné emocionálnych vzruchov. Za kľúčový považuje obraz tragického prežívania jednotlivých životných udalostí, odzrkadľujúcich vnútorný konflikt jednotlivca so životom a bohom. Ešte pozitívnejšie hodnotí A. Mráz román *Živý bič*. Definuje ho ako koncepcne odvážne dielo, vyplnené detailmi a životnou a citovou intenzitou. Zdôrazňuje v ňom rovinu emócií, ktoré považuje za prenikavé, jedinečné a pravdivé. Autor si všíma Urbanovo úsilie o zobrazenie autentického života človeka, žijúceho v zapadnutej slovenskej dedine. V jeho existencii vidí odraz kolektívnej bolesti, utrpenia a negatívnej spoločenskej atmosféry, v ktorej sa odohrával život viacerých generácií. O tejto aktuálnejšej podobe slovenskej dediny A. Mráz píše: „Život tu nie je chaotická spleť škľavých názorov, ale živelná pravda, čo vyhrklo z mäsa a krvi živenej tvrdou prácou a pri nedostatku slnka. Ale tento život každým svojím dychom volá po práve na život“ (s. 19). V románe teda identifikuje prozaikovo odmietnutie idealizácie a povrchnosti pri zobrazovaní tradičnej literárnej témy. Je presvedčený o tom, že pre samotného M. Urbana je humánna kultúra návratom k ľudskej prirodzenosti, ktorú mala civilizácia zdegradovať. Napriek tomu podľa autora prozaik nerezignoval na hľadanie kladnej ľudskej bytosti, pri ktorej je explicitná pudovosť, z ktorej by mohol vzniknúť kladnejší vzťah k životu a ľuďom. V románe *Živý bič* v postave dekana Mrvu nachádza typ syntetizujúci v sebe humanitu a prirodzený ľudský cit. Práve v ňom vidí schopnosť pokojne analyzovať a chápať hĺbku ľudskej existencie. M. Urbana považuje za tvorca, ktorý pozná psychológiu ľudu, čo ho odlišuje od predchádzajúcich slovenských spisovateľov tematizujúcich dedinu. Román *Živý bič* preto v závere hodnotí ako „umelecky najhodnotnejší a časove najaktuálnejší. Životne najživotnejší“ (s. 21).

V kontexte dobovej reflexie próz M. Urbana pripájam pre porovnanie neskoršie a trochu odlišné hodnotenie jeho tvorby. V treťom čísle štvrtého ročníka časopisu DAV z roku 1931 publikuje Vladimír Clementis reflexiu románu *Hmly na úsvite* (1930) s názvom *Hmlistý komunizmus v Hmlách na úsvite*. M. Urbana považuje za aktuálneho spisovateľa, ktorý sa venuje súčasným témam. Vyslovuje tézu, že práve jeho diela by sa od slovenskej literárnej tradície dali odvodzovať veľmi ťažko, dokonca by ich nedokázal literárnohistoricky definovať. Samotného tvorca vníma ako občana vlasti v období, keď väčšina angažovanejších intelektuálov revoltuje proti „surovému a rozkladnému kapitalizmu“ (Clementis, 1931, s. 7). V. Clementis sa v texte nezameriava na literárnu hodnotu diela, ale do centra pozornosti kladie obraz dobovej sociálnej situácie, stvárnenej v tomto diele. V intenciách názvu deklaruje kolektívne úsilie redakcie DAVu zaujať presnejšie stanovisko k „hmlistým partiám a mystickým sociálnym perspektívam“ (s. 7) románu. M. Urban podľa jeho slov zachytil a zanalyzoval posledných desať rokov politického života na Slovensku. Autor reflexie si zároveň kladie otázku, či je v diele zachytený komplexný obraz spoločnosti. Občasnú bezradnosť v zobrazovaní sociálnych problémov identifikuje V. Clementis aj v prozaickom uvažovaní o identite robotníka. V. Clementis to dokazuje úryvkom z Urbanovej prózy: „Boli sebavedomí, čítali noviny, poznali veci, zaujímali sa o ne a mali svoje pevné názory, ale za tým všetkým viazol akýsi ťažký, hluchý príznak, akási železná nepochopiteľná filozofia, ktorá sa nedala len tak stráviť. Boli to iné svety, iné ideály, živé ľudmi, ktorých odchovala periféria, továrne a železný rev strojov“ (s. 7). Práve z nepochopenia tejto „železnej filozofie“ – „filozofie“ proletariátu – vychádzajú prozaikove mysticky podfarbené obrazy sociálnych vzťahov. Tie prekvapujú V. Clementisa o to intenzívnejšie, že nie sú prepojené s priliehajúcimi spoločenskými analýzami. Autor článku ďalej pripomína, že Urbanovo zobrazovanie mestského prostredia je opatrné, pričom poukazuje na samotný autorský štýl. Podľa V. Clementisa končí Urbanova literárne zobrazovaná cesta do mestského prostredia presunom na vidiek, kde chce prozaik „stvorit' nového človeka“, resp. „nezaťaženú generáciu“ (s. 7). Takéto autorské rozhodnutie však nepovažuje za realizovateľné východisko. V závere vyjadruje názor, že svet robotníka zostáva pre prózu M. Urbana nejasný (zahmlený), hoci práve robotnícku triedu definuje V. Clementis ako adekvátneho nositeľa súčasnosti, ako aj budúcnosti. Akákoľvek inak zobrazená šťastná budúcnosť, formovaná mimo rámca tohto sveta, má predstavovať iba ilúziu a najmä nejasný (hmlistý) obraz.

V druhom čísle Mladého Slovenska z roku 1928 nájdeme článok Emila Boleslava Lukáča s názvom *Kríza slovenskej literatúry*. Autor ju spája so slabosťou intelektuálneho života autorov a čitateľskej obce. Zároveň hovorí o kríze tvorby, spisovateľov, ale tiež nakladateľov, resp. samotnej knižnej produkcie. Negatívny vývoj literatúry spája s ideovými a hospodárskymi aspektmi vývoja spoločnosti. Tento stav je podľa autora podobný aj v českej, resp. európskej literatúre. Pre ilustráciu situácie si pomáha štúdiu Paula Valéryho *Kríza ducha*.⁶ Podľa francúzskeho básnika krízový stav európskej literatúry súvisí s nepriaznivými spoločenskými okolnosťami. V kontexte fatálnych následkov vojny a situácie po nej poukazuje na stratu ilúzií o sile a význame európskej kultúry. Pozitívne sa nepozerá ani na vplyv vedy, ktorú považuje za neschopnú zabrániť rozličným spoločenským tragédiám. Podľa E. B. Lukáča Valéryho úvahy napísané tesne po skončení svetovej vojny vyjadrujú aj podstatu dobovej skutočnosti, čo potvrdzuje konštatovaním: „Niekoľko rokov konsolidačnej práce menovite na poli hospodárskom,

⁶ Autor vychádza z českého prekladu štúdie (Valéry, 1926).

nezmenilo intelektuálnej krízy a ani ju nezmení, bolo by naivné si to myslieť. Príčiny krízy väzia nie len v hospodárskych oblastiach, ale aj v intelektuálnych a duševných. I poprevratová slovenská literatúra trpí touto literárne orientačnou krízou, krízou ducha a intelektu slovenských spisovateľov a obecnstva – čitateľstva tiež“ (Lukáč, 1928, s. 2). Slovenská poprevratová spisba ukazuje podľa autora intelektuálnu roztrieštenosť tvorcov. V dielach sa prejavuje vplyv nacionalizmu a komunizmu, resp. zmes oboch ideologických východísk. Rovnako dochádza ku konfrontácii medzi literárnou tradíciou a vplyvmi moderného umenia. Situáciu charakterizuje zmätok, nekritickosť, nevyrovnanosť, kríza ducha a intelektu samotných spisovateľov. V kontakte s novými literárnymi teóriami poprevratový slovenský spisovateľ stráca dôveru v trvalosť svojho diela. Podobnú krízu majú prežívať aj samotní čitatelia. Ich dezorientáciu má spôsobovať aj istý skepticizmus voči rozličným politickým teóriám. E. B. Lukáč sklamané konštatuje, že po roku 1918 popri národnom, kultúrnom a hospodárskom oslobodení očakával skorý progres novej slovenskej literatúry a s tým súvisiaci nárast nových talentovaných autorov. Napriek úsiliu však nenachádza diela, ktoré by svojím obsahom, výrazom, umeleckou formou mohli konkurovať predprevratovej slovenskej literatúre. Za zaujímavé považuje niektoré knihy T. J. Gašpara, J. C. Hronského, G. Vámoša, J. Hrušovského alebo M. Urbana. Ich diela sa však podľa jeho slov nevyrovnajú účinku tvorby P. O. Hviezdoslava, M. Kukučína, J. G. Tajovského alebo I. Kraska. Najvýraznejší rozdiel vidí v ich spoločenskej funkcii. Poprevratové diela čerpajú z cudzích podnetov, preto aj v tvorbe najtalentovanejších tvorcov nachádza ich individuálne hľadanie pevnej literárnej orientácie. Kladie si aj takúto elementárnu otázku: „Kde je spisovateľ, kde je dielo, ktoré by malo tón harmónie, úmernej koncepcie čo do formy a životného kladu obsahového?“ (s. 4). Odpovedá zovšeobecňujúcim konštatovaním, že slovenská literatúra prežíva krízu, jej zdroje vidí do značnej miery v ideovej a tematickej roztrieštenosti autorov. Okrem toho identifikuje v dielach myšlienkový chaos, neúplnosť reflexií a tiež formálne nedostatky tvorcov.

Úsilie o konfrontáciu odlišných autorských poetík charakterizuje aj štúdiu A. Mráza *Dve knihy umeleckého vývoja*. Autor v nej reflektuje vydanie kníh Jozefa Nižnánskeho *Medzi zemou a nebom* (1928) a Ivana Horvátha *Človek na ulici* (1928). Poukazuje na značnú disparátnosť spoločenských faktorov ovplyvňujúcich vývoj slovenskej literatúry. Situáciu po roku 1918 charakterizuje takto: „V slobodnom živote i naše vlastné záujmy a potreby boli zložitejšie a aj európske kultúrne a problémové vlnobitie začapilo nás prudkejšie. Horizonty sa rozširovali. Umelecká náročnosť stúpala“ (Mráz, 1928, s. 15). Istej šablónovitosti sa podľa autora zbavili aj zobrazenia rozličných foriem života, rovnako aj spôsob uvažovania a prežívania jednotlivca, čo dokumentujú aj knihy dvoch spomenutých autorov. V prípade debutovej básnickej zbierky J. Nižnánskeho odкрýva jeho citovo zredukovaný vzťah k vonkajšej skutočnosti. V knihe dominuje obdiv k obrazom rodného kraja, jeho obyvateľov a tiež k práci ich predkov. Práve umelecká adorácia sedliackej minulosti a sedliackeho spôsobu života tvorí podľa A. Mráza základ jeho poézie. Odhaľuje v nej aj etický pátos a vieru v sociálnu spravodlivosť. Okrem toho vidí v zbierke aj dobový portrét jednotlivca na Slovensku. Za symptomatické považuje v tejto súvislosti jeho odpútanie sa od veľkomestského spôsobu života. Nevidí v tom len romantizujúci príklon k dedinskému prostrediu. Ako oveľa dôležitejšiu hodnotí výraznú sedliacku determináciu, spôsobujúcu presýtenosť životom v meste. Autor reflexie zdôvodňuje svoje závery takouto úvahou: „Lebo my nie sme mentálne usposobení pre mestský život. Naša mentalita je rustikálna, dedinská. Mesto je pre nás často trasovisko a nevieme v ňom zakoreniť. A ženie

nás vitalistický sklon po spokojnom spočinutí a milovaní malých vecí a každodenných starostí k tým krajom, ktorých stromy spievali nám uspávanku nad kolískou a kde nás žehnali najdobrotivejšie materinské ruky“ (s. 16). Život predkov zobrazený v Nižnánskeho literárnom diele je podľa jeho názoru založený na ich odvahe, životnej múdrosti a nekompromisnosti. V prípade nasledujúcej generácie však A. Mráz odкрýva jej problematický vzťah k mestu.

Podľa autora sa obrazy sveta v Nižnánskeho poézii a v Horváthových prózach zásadne líšia. Pokladá to za jeden z dôkazov heterogénnosti spoločnosti. Horváthove novely číta predovšetkým na pozadí kľúčových európskych umeleckých smerov posledných desaťročí. V intenciách dobového slovenského prostredia ich charakterizuje takto: „A u nás je veru toho málo. Viem, že čitateľ, ktorému stvárňovací pochod Kukučínovho realizmu je vrcholom umeleckého líčenia, veľmi málo nájde v Horváthových novelách. Zaleje ho prúd silného náladového podfarbenia jeho prác, rozplačú sa v ňom obrazy na veci a predmety, ale onen jas z básnického prenikania do jadra týchto noviel, čitateľovi často zostane skrytý“ (s. 16). Relevantnejší prístup k jeho dielu je podľa A. Mráza podmienený čitateľským orientovaním sa v moderných umeleckých iniciatívach. Tie sa v Horváthovom písaní prejavujú aj prostredníctvom literárneho pretvárania vonkajšej skutočnosti. Autor reflexie hovorí najmä o výraznom vplyve impresionizmu, pričom v definícii upozorňuje na východisko, podľa ktorého „pre takéto umenie je človek skoro len rezonátorom na vonkajšie dojmy. Zachytiť a vysloviť dojemovú bohatosť a náladovú menlivosť života“ (s. 17). Pripomína ďalej znaky relativistickej filozofie a iluzionizmu, znamenajúce absenciu realistickej pravdivosti v zobrazovaní jednotlivých tém.⁷ Samotnú knihu A. Mráz hodnotí ako aktuálnu. Jednotlivé postavy sú zmietané zmyslovou nespokojnosťou, prejavujúcou sa v redukcii spektra životných snáh a, naopak, v hľadaní netradičných životných zážitkov, ktorých úlohou je prekryvať životnú nudu.

Poznámkové čítanie Mladého Slovenska ukončím pripomienkou ankety o problémoch mladej slovenskej inteligencie a jej vzťahu ku kultúre, ktorú redakcia časopisu ohlasuje na začiatku roku 1929. Jej vyhlásenie súvisí s premenou periodika na kultúrny časopis, uvažujúci o komplikáciách dobovej kultúry. A. Mráz v tomto kontexte píše: „Náš kultúrny dnešok je dnes na mŕtvom bode. V staršej generácii nielo sily a odvahy k prenikavejším kultúrnym výbojom a na Slovensku je dnes kultúrna bezradnosť. Tento stav tak hrozne strpčuje dnešnú mládež. Nielo u nás ovzdušia, ktoré by kategorickou naliehavosťou prispievalo k zintenzívneniu kultúrneho záujmu mládeže a dnes, keď sa všeobecne očakávalo, že školovaný slovenský dorast bude prinášať do nášho prostredia nové kultúrne podnety a hodnoty, tento dorast je ku všetkému apatický, do života vstupuje bez cieľov a so založenými rukami. [...] Slovensko žije malým a plytkým kultúrnym životom. Jeho prehĺbeniu nepriali roky minulosti. To všetko má uskutočňovať dnešok a dnešná mládež“ (Mráz, 1929, s. 48). Kľúčom k zmene je podľa A. Mráza potreba vymaniť sa úzkych lokálnych pomerov a otvorenie sa aktuálnym európskym umeleckým iniciatívam a prúdom, ktoré by mohla, naopak, slovenská kultúra obohatiť. Vyhlasovatelia zaradili do ankety podľa jeho slov aj otázku spoločenského postavenia vzdelaných slovenských žien, ktorú vnímali ako aktuálny problém. Napriek nárastu ich vzdelania redakcia časopisu totiž nepozoruje rovnaký nárast ich účasti pri formovaní dobového verejného života.

⁷ A. Mráz o spracovaní tém podrobnejšie píše: „Nenájete v nich nijakú pravdepodobnosť pošetitého logicizujúceho mozgu. Ale silou citu a nálady pretvorené veci. Svojbytný cit a fantázia urobí si svet takým, aký konvenuje ich chvíľkovým stavom. A nasledujúce chvíle prinesú novú pravdu a stvorí si svet inakší“ (s. 17).

Aj na vyhlásenie tejto ankety reaguje vo štvrtom čísle Prúdom z toho istého roku Š. Janšák. V mene redakcie upozorňuje na skepsu a kritickosť A. Mráza voči pasivite mládeže, čo vníma ako adekvátnu a presnú reakciu. Anketu hodnotí pozitívne, hoci pripomína, že jej význam je podmienený najmä účasťou reprezentantov mládeže. Za rovnako dôležité považuje Š. Janšák aj jej konkrétne a presné zacielenie. Ako kľúčový problém vidí zameranosť ankety iba na otázky kultúry, ktorú vníma ako výsledok spontánnosti, emocionálnosti a subjektívnosti. Jej podstata je podľa jeho slov nespojitelná s disciplínou a racionálnym úsilím, preto jej realizáciu či, naopak, absenciu nemožno spájať s objektívnym hodnotením aktivít starej a mladej generácie: „Kultúra sa nedá úsilím, alebo dokonca násilím vyvolať. Pre kultúrnu apatiu nemôže stihnúť výčitka mládež rovnako tak, ako za ňu nie sú zodpovední starí“ (Janšák, 1929, s. 198). Autor textu však vyslovuje rozčarovanie z ľahostajnosti mládeže voči „moderným snahám civilizačným“ (s. 199), ktoré môžu ovplyvňovať jej ďalšie konanie.⁸

Pohľad na existenciu, činnosť a vybrané reflexie časopisu Mladé Slovensko sa v prípade tohto textu dotýka viacerých dobových publicistických príspevkov, ktoré determinujú sociálne, ideologické, kultúrne a literárne interpretácie. Každú z týchto oblastí charakterizuje odlišný jazyk, čo sa prejavuje aj v rôznorodom zobrazovaní slovenskej poprevratovej spoločnosti. Jednotlivé články vychádzajú predovšetkým z protikladov staré – nové, konzervatívne, resp. tradičné – moderné, internacionálne – nacionálne.

V intenciách čiastočne porovnateľného skúmania umeleckých a publicistických polemík tridsiatych rokov 20. storočia v českej spoločnosti sa podobných problémov zaujímavovo dotýka literárny historik Lukáš Holecěk. Ak sa zameriame na jeho chápanie pojmu tradície, zistíme, že ho spája s určitou predstavou o existencii hodnotovej kontinuity. Odkrýva jej imaginatívny charakter, ktorý nás núti predstavovať si istý príbeh. Pojem tradícia preto definuje ako isté „označení pro proces stálého navazování vztahu k minulosti jakožto prožité zkušenosti“ (Holecěk, 2016, s. 405). Upozorňuje tu na inšpiráciu konceptom Stephena Greenblatta, otvárajúceho otázku etickej dimenzie histórie. Práve v jeho definovaní niektorých novohistorických východísk by mal záujem o literárne texty čo najdôveryhodnejším spôsobom zachytiť historické okolnosti, za akých bolo akékoľvek dielo vytvorené.⁹ Literatúra v tomto chápaní reprezentuje podľa L. Holečka určitú historickú skúsenosť so svetom, v ktorom sa do pozornosti môžu dostať aj ľudské emócie.

Do medzivojnovej spoločensko-kultúrnej diskusie o protiklade tradičného a moderného vstupuje v českom kontexte aj Josef Čapek článkom *O tradici a umění kolektivním*, publikovaným v časopise *Přítomnost* (1924). Oproti revolučnému antitradicionalizmu kladie verziu modernosti, ktorá vychádza z rámca tradície, čo potvrdzuje aj takéto vyjadrenie: „Chci říci jen tolik, že dílo století není písmem hodin sesunutých do ztraceného minula. Je to veliká živá plocha, kde hodnotné činy více než stoletého vývoje, kde desíletí a padesátiletí nekladou se

⁸ Tieto slová do značnej miery súvisia s autorovým konštatovaním: „Desať rokov počúvame do neko-nečna stereotypnú výčitku, ako stará generácia ľpie skostnatelo na svojich chybných názoroch, ako nevhodným vzorom je pre mládež. Ale výčitky sú celkom všeobecné, vyčerpávajú sa jednou, alebo dvoma vetami. Či ich predniesol Poničan, Vámoš alebo Lettrich. Radi by sme konečne videli, aby ste si sadli na deň, alebo na týždeň a pekne rúce spravili zoznam tých starých, zlých alebo chybných názorov, povedali v čom spočíva ich chybovosť a hneď pripojili i návrh na liečenie“ (s. 254 – 255).

⁹ „Predstavitelé Nového historizmu se pokusili chápat protínající se okolnosti nikoli jako stabilní, dopředu připravené pozadí, do něhož mohou být literární texty zasazeny, nýbrž jako hustou síť vyvíjejících se a často protichůdných společenských sil“ (Greenblatt, 2007, s. 205).

za sebe, nýbrž vedele sebe. [...] Ve skutečnosti jest kolektivní tvorbou tvorba celého století, která velikými věcmi posvětila čas uplynutý, od kterého stále ještě aktivně odkazuje k časům budoucím“ (Čapek, 1924, s. 570). Zdá sa teda, že články publikované v Mladom Slovensku poukazujú na univerzálnosť tejto témy a odkrývajú jej polemickú dimenziu. Čiastočne tak rozširujú súčasnú vedomosť o vtedajšom chápaní spoločnosti, kultúry a literatúry. Pracujú tiež s predstavou kauzálneho a ideového prepojenia modernejšieho (revolučnejšieho) umenia a literatúry so životom. Poprevratové umenie by tak malo anticipovať myšlienkové základy budúcej podoby spoločenských vzťahov. Viaceré texty však spájajú dobový literárny obraz spoločnosti s nedostatkom snahy väčšiny predstaviteľov mladej poprevratovej literatúry písať spoločensky zásadnejšie diela. Napriek tomuto „nedostatku“ sú dôležitým ukazovateľom heterogénnosti medzivojnového obdobia. Dajú sa chápať ako súčasť dobových spoločensko-kultúrnych procesov, ktoré vo svojej vyhranenosti komplexne neopisujú, no z pohľadu literárnej histórie sa ich provokatívne dotýkajú.

LITERATÚRA

Pramene

- CLEMENTIS, Vladimír. 1931. Hmlistý komunizmus v Hmlách na úsvite. *DAV*, 1931, roč. 4, č. 3, s. 7.
- ČAPEK, Josef. 1927. O tradici a umění kolektivním. *Přítomnost*, 1924, roč. 1, č. 39, s. 569 – 571.
- DAV. 1924. J. C. Hronský: U nás. *Mladé Slovensko*, 1924, roč. 5, č. 2 – 3, s. 78 – 79.
- JANŠÁK, Štefan. 1923. Mladé Slovensko. *Prúdy*, 1923, roč. 7, č. 2, s. 65 – 70.
- JANŠÁK, Štefan. 1924. O literárnej činnosti študentstva. *Prúdy*, 1924, roč. 8, č. 3, s. 141 – 146.
- JANŠÁK, Štefan. 1929. O mladej slovenskej inteligencii. *Prúdy*, 1929, roč. 13, č. 4, s. 193 – 199.
- JANŠÁK, Štefan. 1929. Anketa o mladej slovenskej inteligencii. *Prúdy*, 1929, roč. 13, č. 5 – 6, s. 253 – 257.
- KRIŽKA, Alex. 1920. Otcovia a deti. *Mladé Slovensko*, 1920, roč. 3, č. 1, s. 2 – 3.
- LUKÁČ, Emil Boleslav. 1928. Kríza slovenskej literatúry. *Mladé Slovensko*, 1928, roč. 8, č. 2, s. 1 – 4.
- MRÁZ, Andrej. 1928. Román veľkého rozmachu. *Mladé Slovensko*, 1928, roč. 8, č. 1, s. 18 – 21.
- MRÁZ, Andrej. 1928. Dve knihy umeleckého vývoja. *Mladé Slovensko*, 1928, roč. 8, 19, č. 9, s. 15 – 18.
- MRÁZ, Andrej. 1929. Anketa o problémoch mladej slovenskej inteligencie. *Mladé Slovensko*, 1929, roč. 9, č. 1 – 2, s. 48 – 49.
- NOVÝ, Emil F. 1933. Desiat ročníkov „Mladého Slovenska“. *Mladé Slovensko*, 1933, roč. 1(10), č. 10, s. 157 – 158.
- nn. 1922. Chorý národ. *Mladé Slovensko*, 1922, roč. 4, č. 8, s. 193 – 195.
- Paľo. 1922. Mladé Slovensko. *Prúdy*, 1922, roč. 6, č. 3, s. 149 – 153.
- PONIČAN, Ján Rob. 1924. O slovenskej literatúre. *Mladé Slovensko*, 1924, roč. 5, č. 2 – 3, s. 85 – 88.
- SUCHÁNEK, Ľudovít. 1922. Obzor literárny a umelecký. *Mladé Slovensko*, 1922, roč. 4, č. 4, s. 90 – 91.
- VALÉRY, Paul. 1926. Krize ducha. *Lumír*, 1926, roč. 53, č. 9, s. 451 – 460.

Sekundárna literatúra

- BAKOŠ, Vladimír. 2009. Prúdy ideovej moderny. K 100. výročiu revue *Prúdy*. *Filozofia*, 2009, roč. 64, č. 10, s. 913 – 928. ISSN 0046-385X.
- DUNINOVÁ, Kinga. 2018. Co se můžeme z literatury dozvědět o společnosti? In: TRÁVNÍČEK, Jiří (ed.). *Za textem. Antologie polské sociologie literatury*. Brno – Praha: Host, 2018, s. 71 – 86. ISBN 978-80-7577-398-2.
- GREENBLATT, Stephen. 2007. Rezonance a úžas. In: BOLTON, Jonathan: *Nový historizmus/New historicism*. Brno: Host, 2007, s. 192 – 219. ISBN 978-80-7294-217-6.

- HABAJ, Michal. 2017. Ľavá vpred. Prvý ročník revue DAV (1924 – 1925). *Slovenská literatúra*, 2017, roč. 64, č. 4, s. 272 – 273. ISSN 0037-6973.
- HOLEČEK, Lukáš. 2016. Tradice, diskontinuita a etická dimenze literární historie. *Česká literatura*, 2016, roč. 64, č. 3, s. 392 – 407. ISSN 0009-0468.
- PICHLER, Tibor. 2005. Nacionalizmus, konzervativizmus, modernizmus: o politickej diskusii na stránkach časopisu Prúdy. *Filozofia*, 2005, roč. 60, č. 10, s. 761 – 773. ISSN 0046-385X.

Poznámka autora

Štúdia vznikla ako výsledok riešenia VEGA projektu 2/0050/18 *Antitradicionalisti. Spory o kultúrny model v tridsiatych rokoch 20. storočia*. Projekt je riešený v Ústave slovenskej literatúry SAV.

.....

Mgr. Karol Csiba, PhD.
Ústav slovenskej literatúry SAV
Dúbravská cesta 9
841 04 Bratislava
Slovenská republika
csiba0@gmail.com